

Ewa A. Rozkosz

Serwisy społecznościowe dla naukowców (SSN) na przykładzie ResearchGate i Academia.edu

Forum Bibliotek Medycznych 7/2 (14), 16-24

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Mgr Ewa A. Rozkosz
Wrocław – DSW

SERWISY SPOŁECZNOŚCIOWE DLA NAUKOWCÓW (SSN) NA PRZYKŁADZIE RESEARCHGATE I ACADEMIA.EDU

Abstract

The article aims at presentation of the selected functions of social services for scientists. Analysis of the two most popular services i.e.: ResearchGate and Academia.edu has been performed.

Streszczenie

Artykuł ma na celu przedstawienie wybranych funkcji serwisów społecznościowych dla naukowców (SSN). Dokonano analizy dwóch najpopularniejszych serwisów: ResearchGate oraz Academia.edu.

Wprowadzenie

Serwisy społecznościowe dla naukowców (SSN) działają na podobnych zasadach co Facebook, umożliwiając tworzenie sieci połączeń pomiędzy użytkownikami oraz szybką wymianę treści. Odwołanie do serwisu Marka Zuckerberga, w tym nazywanie wybranych SSN „akademickim Facebookiem” jest dość powszechne wśród osób piszących o tych mediach społecznościowych¹. W publicznej dyskusji o SSN podkreśla się łatwość obsługi, dużą liczbę korzystających, a więc cechy takie jak: popularność i dostępność. Wskazuje się również na korzyści związane z prezentacją swojej osoby (budową profilu), udostępnianiem publikacji za pośrednictwem SSN oraz włączaniem się użytkowników w wytwarzaną w obrębie serwisu społeczność uczonych o podobnych zainteresowaniach naukowych. Tym samym kreuje się komunikat skierowany do pracownika nauki, obecnego lub potencjalnego odbiorcy usług serwisu. Dwa największe serwisy, które zagospodarowały rynek mediów społecznościowych dla świata nauki – Academia.edu oraz ResearchGate – zamieszczają na swoich stronach odwołania

¹ Np. Alex Knapp: ResearchGate Wants To Be Facebook For Scientists. *Forbes*. 15.03.2012. Dostęp: <http://www.forbes.com/sites/alexknapp/2012/03/15/researchgate-wants-to-be-facebook-for-scientists> [odczyt: 7 XII 2014]

do tekstów promujących ich usługi w opisany wyżej sposób². Autorzy tych oraz innych tekstów opisują również poszczególne funkcje systemu. W Polsce mimo relatywnie dużego zainteresowania SSN³ nadal niewiele (polskich) tekstów zawiera opis poszczególnych funkcjonalności.

Celem mego artykułu uczyniłam analizę i opis funkcji serwisów społecznościowych Academia.edu i ResearchGate⁴. Wybór SSN został podyktowany ich popularnością mierzoną liczbą użytkowników. Przy wyborze kierowałam się również zainteresowaniem tymi serwisami badaczy komunikacji naukowej, alternatywnych metryk i otwartego dostępu (nie traktując wymienionych obszarów jako rozłącznych)⁵.

Serwisy społecznościowe dla naukowców

Serwisy społecznościowe są przedmiotem studiów teoretycznych i badań empirycznych w różnych dyscyplinach. Można więc spotkać różne ujęcia samego terminu. Na potrzeby mojego artykułu przyjąłam definicję Danah M. Boyd oraz Nicole B. Ellison. Serwisy społecznościowe (ang. *social network sites*, *social networking services*) posiadają wg badaczek trzy zasadnicze cechy dystynktywne (pozwalające na odróżnienie ich od innych stron internetowych): (1) pozwalają użytkownikom budować własny profil w oparciu o narzędzia dostępne w systemie i decydować o zasadach jego upublicznienia (w pełni lub częściowo publiczny), (2) wraz z profilem udostępniana jest lista innych użytkowników, z którymi powiązane jest konto użytkownika, (3) istnieje możliwość przeglądania takich list (ukazujących powiązania między kontami) towarzyszących profilom innych użytkowników⁶.

W przypadku serwisu społecznościowego dla naukowców (ang. *social networking service for scientists and researchers*, *social network for scientists*, *social networking site for academics*, *academic social network site*) grupa odbiorców serwisu jest ściśle zdefiniowana (ludzie nauki), a mechanizmy systemu dostosowane do potencjalnych potrzeb.

² Zob. Press Coverage. W: Academia.edu. Dostęp: <https://www.academia.edu/press> [odczyt: 7 XII 2014]; Press Room. W: ResearchGate. Dostęp: <https://www.researchgate.net/press> [odczyt: 7 XII 2014]

³ Zainteresowanie to wyraża się m.in. poprzez rosnącą liczbę wpisów na stronach internetowych bibliotek skierowanych do pracowników i doktorantów uczelni, zachęcających ich do korzystania z SSN

⁴ Inne SSN to m.in.: Mendeley, ResearcherID, Social Science Research Network

⁵ W Polsce o SSN pisali m.in. Emanuel Kulczycki i Marek Nahotko. Zob. Emanuel Kulczycki: Transformation of Science Communication in the Age of Social Media. *Teorie Vědy Theory of Science* 2013 vol. 35 no 1 s. 3–28; Marek Nahotko: Ewaluacja uczonych i ich publikacji w otwartej e-nauce. *Zagadnienia Naukoznawstwa* 2013 no. 195 s. 45–66

⁶ Danah M. Boyd, Nicole B. Ellison: Social Network Sites: Definition, History, and Scholarship. *Journal of Computer-Mediated Communication* 2007 13 no. 1 s. 210–30, doi:10.1111/j.1083-6101.2007.00393.x

Academia.edu i ResearchGate

Serwisy Academia.edu i ResearchGate zostały założone w roku 2008, a zatem miały podobny czas na rozwój i (prawdopodobnie) zbliżone aspiracje związane z pozyskaniem możliwie największej liczby użytkowników z różnych krajów i zaangażowaniem ich w utrzymywanie ruchu w serwisie. Podstawowe dane o obu serwisach zaprezentowane zostały w tabeli 1.

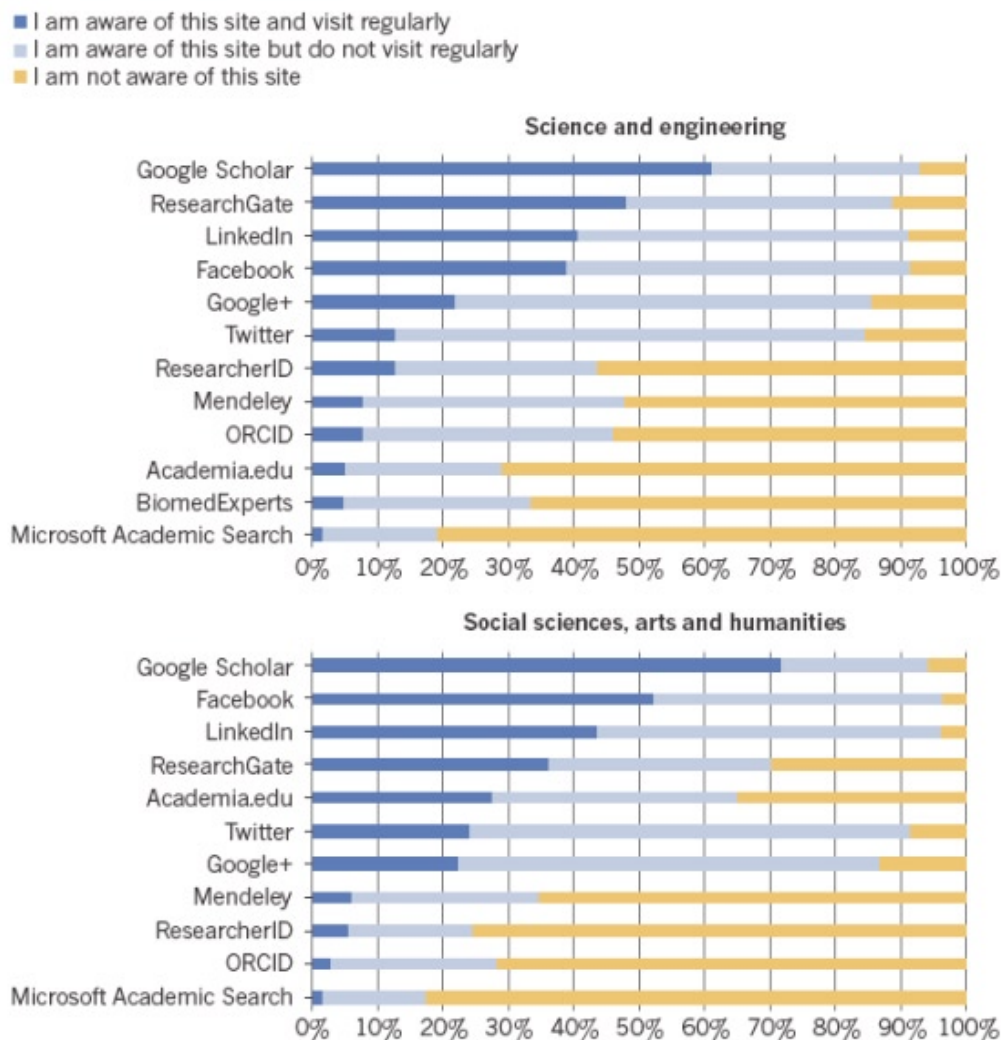
	Academia.edu	ResearchGate
Rok założenia	2008	2008
Kraj	Stany Zjednoczone	Niemcy
Liczba użytkowników	ponad 16 mln.	ponad 5 mln.
Nadawanie DOI (publikacjom bez DOI)	—	TAK
Profil tematyczny	serwis multidyscyplinarny	serwis multidyscyplinarny
Kategoria serwisu	zewnętrzny / otwarty	zewnętrzny / otwarty
Profil na Twitterze	@academia	@researchgate

Tab.1. Porównanie serwisów Academia.edu i ResearchGate

Adnotacja. Liczba użytkowników została ustalona na podstawie danych zamieszczonych na stronach SSN (stan na dzień 7 XII 2014 r.)

Pozycję (na poziomie międzynarodowym) serwisów ResearchGate i Academia.edu na tle innych SSN ukazują badania zrealizowane przez czasopismo *Nature* w 2014 r. Przytaczam wybrane wyniki nie tylko jako porównanie popularności wymienionych serwisów z pozostałymi SSN, ale również jako przykład dla zrozumienia dziedzinowych preferencji reprezentantów odmiennych grup nauk (użytkowników SSN). W badaniach ankietowych *Nature* ustalono, w jakim stopniu SSN oraz serwisy do budowania profilu (portfolio) uczonego są znane i odwiedzane. Przebadano grupę N=3000 osób. Badaniami objęto zarówno przedstawicieli nauk twardych (ang. *hard science* = *science and engineering*), jak i miękkich (ang. *soft science* = *social sciences, arts and humanities*). Okazało się, iż istnieją różnice pomiędzy wynikami w obu grupach. ResearchGate zdecydowanie dominuje w naukach twardych. Większość przebadanych przedstawicieli tych nauk (70%) nie zna serwisu Academia.edu. W przypadku nauk miękkich oba serwisy cieszą się podobnym zainteresowaniem (zob. rysunek 1). Mimo

zakładanej przez oba serwisy multidyscyplinarności spodziewać się można dominacji prac z zakresu SSH (ang. *social sciences and humanities*) w Academia.edu, innymi słowy bardziej humanistycznego charakteru tego serwisu.

Rys. 1. Wyniki badań ankietowych czasopisma *Nature* pokazujące, w jakim stopniu przedstawiciele różnych nauk znają oraz jak często odwiedzają strony SSN oraz serwisów umożliwiających prowadzenie naukowego profilu.

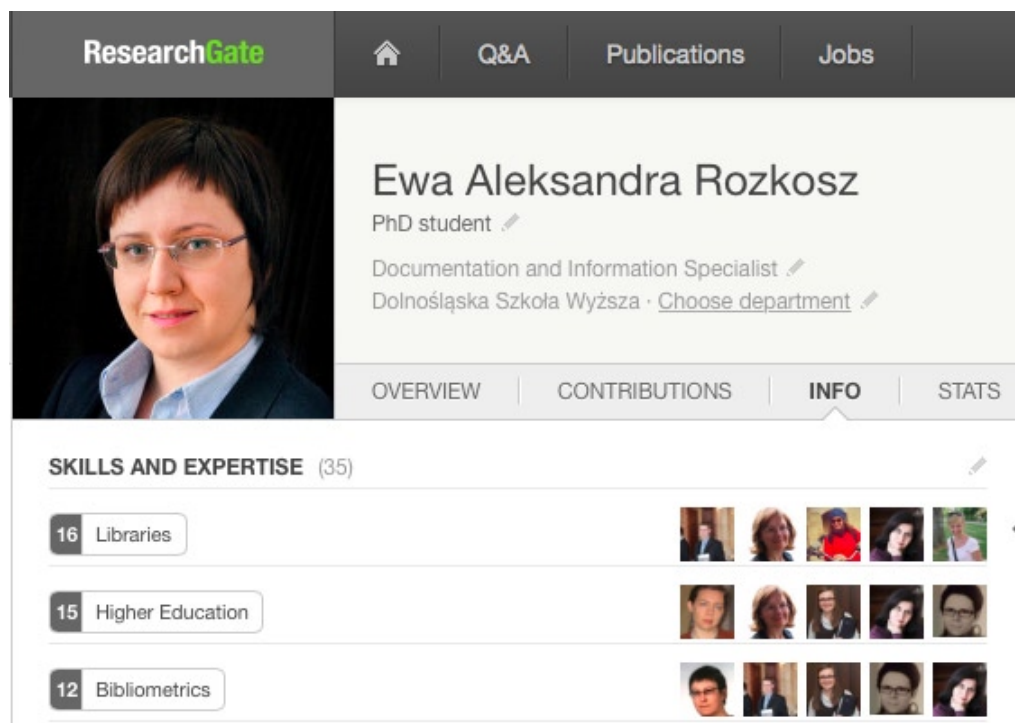
Źródło: Richard Van Noorden: Online Collaboration: Scientists and the Social Network. *Nature* 2014 512 no. 7513 s. 126–29. doi:10.1038/512126a

Wybrane funkcje

Portfolio

Zarówno ResearchGate jak i Academia.edu udostępniają narzędzia umożliwiające stworzenie przejrzystego portfolio naukowego zawierającego: zdjęcie, podstawowe dane o użytkowniku, jego afiliacji, dane do kontaktu, opis zainteresowań naukowych oraz różne rodzaje artefaktów związanych z aktywnością naukową użytkownika. W efekcie autor może udostępnić poza serwisem adres strony ze swoim profilem (w SSN) w charakterze atrakcyjnej wizytówki naukowej lub strony domowej.

Profil użytkownika w Academia.edu jest znacznie mniej rozbudowany aniżeli w ResearchGate. Nie chodzi tutaj tylko o liczbę pól w formularzu, ale samą filozofię budowania portfolio oraz potwierdzania posiadanych kompetencji. Academia.edu nie posiada mechanizmu wspomagającego uwierzytelnianie wiedzy i umiejętności przedstawianych (w postaci tagów) w portfolio. Tam opis zainteresowań służy przede wszystkim (w domyślnych ustawieniach) jako mechanizm subskrypcji treści powiąza-

Rys. 2. Profil z serwisu ResearchGate z wykazem niektórych umiejętności i doświadczeń potwierdzonych przez (odpowiednio: 16, 15 i 12) użytkowników.

Źródło: https://www.researchgate.net/profile/Ewa_Rozkosz/info?ev=prf_info [Dostęp 8 XII 2014]

nych z danym tagiem. W przypadku ResearchGate użytkownik dodaje tagi odrębnie do puli etykiet określających jego zainteresowania (*topics*) i odrębnie do puli swoich kompetencji i doświadczeń (*skills and expertise*). Inni użytkownicy zachęceni są (przy każdym odwiedzinach) do potwierdzania tak dodanych etykiet. Liczba potwierdzeń wzmacnia wiarygodność użytkownika i jest jednocześnie społecznościowym mechanizmem kontroli jakości danych w serwisie (zob. rysunek 2).

Przewaga ResearchGate polega także na możliwości bardziej szczegółowego opisanie ścieżki przebiegu kariery zawodowej/naukowej. Portoflio służy w tym serwisie jako baza do gromadzenia i prezentacji danych o różnych doświadczeniach – np. ukończonych etapach edukacji, realizowanych projektach naukowych i dydaktycznych. W razie potrzeby użytkownik ma do dyspozycji funkcję eksportu danych do dokumentu *Curriculum Vitae*. Instytucje szukające informacji o potencjalnym współpracowniku mogą na podstawie danych w serwisie (o ile użytkownik wprowadza je regularnie) ocenić, czy posiadacz konta jest osobą spełniającą wymogi formalne i/lub posiada uznaną pozycję i odpowiednie doświadczenie niezbędne do realizacji planowanych zadań.

Wbudowane w obu serwisach narzędzia wyszukiwawcze pozwalają przeglądać i wyszukiwać użytkowników wg różnych kryteriów (imienia i nazwiska, afiliacji, zainteresowań), a następnie zapoznawać się z zawartością ich profili. Wykonywanie tej i innych czynności nie wymaga logowania tylko w przypadku serwisu Academia.edu. Korzystanie z ReserachGate wymaga założenia konta (w obu serwisach rejestracja jest bezpłatna).

„Repozytorium”

Pojęcie repozytorium jest w nauce utożsamiane z bazą uczelni lub innej instytucji naukowej, bazą o charakterze non-profit, zawierającą publikacje pracowników (repozytorium instytucjonalne) lub publikacje z określonej tematyki (repozytorium dziedzinowe). W przypadku SSN możemy mówić wyłącznie o funkcji repozytoryjnej, tj. możliwości samoarchiwizacji w serwisie publikacji przez autora będącego zarejestrowanym użytkownikiem serwisu. Dlatego termin „repozytorium” ujęłam w cudzysłowie.

Zasadnicza różnica leży w kwestiach prawnych. Wielu wydawców przejmujących prawa do tekstu zezwala autorom na samoarchiwizację elektronicznych wersji (ang. *e-prints*), sprzed procesu recenzowania (ang. *pre-print*), po procesie recenzowania (ang. *post-print*) lub wersji końcowej (ang. *publisher's version*). Zgodę na archiwizację umieszczają w serwisie Sherpa/RoMEO (<http://www.sherpa.ac.uk/romeo/search.php>). Zezwolenie na zamieszczenie wersji po recenzji (wyłącznie) w repozytorium nie oznacza jednocześnie zgody na opublikowanie pracy w ResearchGate lub Academia.edu, gdyż oba wymienione serwisy nie są repozytoriami *sensu stricto*, ale przedsięwzięciami komercyjnymi.

Edukacja medialna i informacyjna w szkole. O analizie programów nauczania

RENATA PIOTROWSKA

EWA ALEKSANDRA ROZKOSZ

DOI: 10.13140/2.1.4245.6646 In book: Współczesne oblicza komunikacji i informacji, Chapter: Edukacja medialna i informacyjna w szkole. O analizie programów nauczania, Publisher: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Editors: EWA GŁOWACKA, MAŁGORZATA KOWALSKA, PRZEMYSŁAW KRYSIŃSKI, pp.393-405

Rys. 3. Preprint rozdziału zawierający DOI wygenerowane w ResearchGate

Źródło: <http://dx.doi.org/10.13140/2.1.4245.6646>

Autorzy zamieszczają w obu SSN różne wersje prac, niekiedy przekraczając granicę określoną umową z wydawcą. Do 2013 r. użytkownicy SSN mogli sądzić, iż ryzyko, które przy tym podejmują to kwestia relacji autor-wydawca. W grudniu tamtego roku Academia.edu – pod wpływem żądań Elseviera – zdecydowała się usunąć z serwisu część zarchiwizowanych prac opublikowanych w tym wydawnictwie. W dyskusjach po tym zdarzeniu krytykowano zarówno działania wydawcy, jak i serwisu społecznościowego⁷.

Czynność samoarchiwizacji jest w obu serwisach intuicyjna. Niemniej jednak ResearchGate dysponuje bardziej rozbudowanym formularzem pozwalającym na precyzyjny opis. Użytkownicy tego serwisu mogą dodawać DOI nadane deponowanej pracy przez wydawcę lub wygenerować DOI dla tekstu zdeponowanego w serwisie (zob. rysunek 3). Cytowanie przy pomocy nowego identyfikatora (generowanego bezpłatnie) odsyłać będzie do pracy zamieszczonej w ResearchGate.

SSN jako repozytoria nie tylko ułatwiają promocję tekstów autorom, ale także umożliwiają swobodny obieg publikacji. Właśnie dlatego, mimo komercyjnego charakteru, uznaje się je za narzędzia otwartej nauki.

Sieć kontaktów / Sieci badawcze

Tworzenie relacji między użytkownikami jest podstawową funkcją systemu, ale opisują ją jako trzecią, trzymając się porządku wyznaczonego przez strategię budowania profilu użytkownika w SSN.

⁷ Zob. Mike Clarke: The End of an Era for Academia.edu and Other Academic Networks? *The Scholarly Kitchen* 2013, 11 XII. <http://scholarlykitchen.sspnet.org/2013/12/11/has-elsevier-signal-a-new-era-for-academia-edu-and-other-professional-networks/> [Dostęp 8 XII 2014]; Tom Reller: A comment on takedown notices (with update): Elsevier periodically issues takedown notices. Here's why — and options for authors if your hosting platform receives one. 2013, 6 XII. <http://www.elsevier.com/connect/a-comment-on-takedown-notice> [Dostęp 8 XII 2014]

W omawianych serwisach połączenia pomiędzy użytkownikami buduje się przede wszystkim poprzez mechanizm subskrypcji. Do tego celu powstał przycisk *follow* dostępny przy użytkownikach spoza sieci „znajomych” (omawiane SSN nie określają sieci kontaktów „znajomymi”, ale używam tej kategorii jako uproszczenia zapożyczonego z najbardziej znanego serwisu społecznościowego – Facebook). Od angielskiego *follow* śledzone przez użytkownika osoby nazywane są *following*, natomiast przy odwrotnej relacji stosuje się termin *followers*. W zależności od ustawień na koncie użytkownik otrzymuje na zbiorczej tablicy (strona w SSN) powiadomienia o nowych wpisach, postach, publikacjach itp. Informacje o nowościach może otrzymywać również bezpośrednio na skrzynkę e-mail.

Użytkownik otrzymuje powiadomienia nie tylko o aktywnościach swoich „znajomych”, ale także osób, o tych samych (zdefiniowanych za pomocą tagów) zainteresowaniach.

Mechanizm subskrypcji jest bardzo skuteczny, ale wymaga od użytkownika pewnej dyscypliny, tj. dostosowania ustawień do indywidualnych możliwości (przetworzenia „zadanej” ilości informacji).

Powiązania tworzone są również (bez uruchamiania subskrypcji) pomiędzy współautorami i współpracownikami, co może (o czym przekonała się pisząca te słowa) usprawnić znacząco wymianę informacji o nowych publikacjach między osobami zatrudnionymi w tej samej jednostce organizacyjnej uczelni.

Narzędzie oceny

SSN posiadają potencjał do (samo)oceny. Liczba wejść i pobrań może być (i jest) traktowana jako alternatywny wskaźnik wpływu. ResearchGate zawiera bardziej zaawansowane narzędzia oceny aniżeli Academia.edu. Zaimplementowano w nim algorytm obliczający tzw. RG Score. Wartość tego wskaźnika zależy nie tylko od stopnia zainteresowania publikacjami autora (liczby wejść i pobrań), ale także od liczby i jakości interakcji w serwisie.

RG Score interpretujemy jako reputację uczonego w serwisie⁸. Nowi użytkownicy zaczynają od 0, a wartość wraz z intensyfikacją obecności i reakcjami innych użytkowników rośnie (lub wraz z osłabieniem intensywności korzystania maleje). Dlatego też RG Score można uznać za narzędzie o potencjale grywalizacyjnym, mobilizującym do komunikacji (udostępniania prac, dyskusji) zapośredniczonej przez serwis.

⁸ Wg Marka Nahotko: „Reputacja jest wielkością uzyskiwaną w odpowiedniej sieci społecznej, ogólnie dostępną dla wszystkich członków tej sieci”. Marek Nahotko: Ewaluacja uczonych i ich publikacji w otwartej e-Nauce. *Zagadnienia Naukoznawstwa* 2013 1/195 s. 51

Dyskusja

Opis funkcji systemu skłania do refleksji nad rolą SSN w komunikacji naukowej. Brakuje badań (na dużych próbach), które ukazywałyby zależności pomiędzy wskaźnikami alternatywnymi w SSN a liczbą cytowań, pomiędzy reputacją w serwisie a rzeczywistą pozycją uczonego. Interesujące byłoby również ustalenie w jakim stopniu SSN uczestniczą w otwieraniu dostępu do publikacji (na zasadach otwartego dostępu „gratis”), a także – od strony socjologicznej – jaka jest dynamika interakcji w serwisie. Na poziomie lokalnym ciekawe byłyby badania obecności polskich uczelni/institutów badawczych i ich pracowników w SSN. Wymienione obszary nie były dotąd przedmiotem pogłębionych analiz lub też (czego nie wykluczam) publikacja wyników nie została przeze mnie odnotowana podczas analizy piśmiennictwa.

Bibliografia

- Boyd Danah M., Ellison Nicole B.: Social Network Sites: Definition, History, and Scholarship. *Journal of Computer-Mediated Communication* 2007 13 no. 1 s. 210–30, doi:10.1111/j.1083-6101.2007.00393.x
- Clarke Mike: The End of an Era for Academia.edu and Other Academic Networks? *The Scholarly Kitchen* 2013. Dostęp: <http://scholarlykitchen.sspnet.org/2013/12/11/has-elsevier-signaled-a-new-era-for-academia-edu-and-other-professional-networks/> [odczyt 8 XII 2014]
- Knapp Alex: ResearchGate Wants To Be Facebook For Scientists. *Forbes*. 15.03.2012. Dostęp: <http://www.forbes.com/sites/alexknapp/2012/03/15/researchgate-wants-to-be-facebook-for-scientists> [odczyt: 7 XII 2014]
- Kulczycki Emanuel: Transformation of Science Communication in the Age of Social Media. *Teorie Vědy Theory of Science* 2013 vol. 35 no 1 s. 3–28
- Nahotko Marek: Ewaluacja uczonych i ich publikacji w otwartej e-nauce. *Zagadnienia Naukoznawstwa* 2013 no. 195 s. 45–66
- Press Coverage. W: Academia.edu. Dostęp: <https://www.academia.edu/press> [odczyt: 7 XII 2014]
- Press Room. W: ResearchGate. Dostęp: <https://www.researchgate.net/press> [odczyt: 7 XII 2014]
- Reller Tom: A comment on takedown notices (with update): Elsevier periodically issues takedown notices. Here's why — and options for authors if your hosting platform receives one. 2013. Dostęp: <http://www.elsevier.com/connect/a-comment-on-takedown-notice> [odczyt 8 XII 2014]
- Van Noorden Richard: Online Collaboration: Scientists and the Social Network. *Nature* 2014 512 no. 7513 s. 126–29. doi:10.1038/512126a